

Undervisningsmiljøer
på gymnasier – stx, hhx og htx

dcum.

Undervisningsmiljøer på gymnasier – stx, hhx og htx
Dansk Center for Undervisningsmiljø, DCUM, 2007

Det samlede materiale består af:

Undervisningsmiljøer på ungdomsuddannelser – elevernes trivsel,
læring, sundhed og sikkerhed (Hovedrapport)

Undervisningsmiljøer på gymnasier – stx, hhx og htx

Undervisningsmiljøer på handelsskoler

Undervisningsmiljøer på tekniske skoler

Undervisningsmiljøer på social- og sundhedsskoler

Undervisningsmiljøer på produktionsskoler

Bilag

Materialet kan hentes elektronisk på www.dcum.dk/undervisningsmiljoe/undersoegelser

Redaktør: Konsulent Charlotte Wegener, DCUM

Ansvarshavende: Centerleder Ole Juhl, DCUM

Henvendelser vedrørende materialet kan rettes til dcum@dcum.dk

Undersøgelsen er gennemført af konsulenterne Camilla Kølsen de Wit,
Charlotte Wegener og Håkon Grunnet, MDC, Århus Amt i efteråret 2006
på 16 ungdomsuddannelser i Midt – og Østjylland

Grafik og layout: Jørn Rasmussen, www.grafiskdesign.nu

Foto: DCUM

Fotografierne er ikke fra de samme skoler, som har deltaget i undersøgelsen.

Tryk: Prinofdjurs, www.prinofdjurs.dk

Trykt i 2000 eksemplarer

Pris i løssalg 20,- kr. Bestilles på www.dcum.dk/dcum/butikken

Alle gymnasier har modtaget 2 gratis eksemplarer af hæftet.

Hæfte: ISBN 87-92007-07-4.

Elektronisk udgave: ISBN 87-92007-08-2.

Indledning	4
Undersøgellesdesign	4
Hovedkonklusioner	5
Trivsel	7
Læring	10
Sundhed	13
Sikkerhed	15
Arbejdet med undervisningsmiljø	16
Perspektivering	21

Indledning

Undersøgelsen »Undervisningsmiljøer på ungdomsuddannelser – Elevernes trivsel, læring, sundhed og sikkerhed« er en kvalitativ undersøgelse, der belyser undervisningsmiljøet på ungdomsuddannelserne. Undersøgelsen er gennemført af Metode- og DokumentationsCentret ved det tidligere Århus Amt i efteråret 2006 på bestilling fra DCUM. Nærværende udgivelse uddrager de konklusioner, der knytter sig særligt til gymnasierne. Der findes lignende udgivelser henvendt til hhv. handelsskoler, tekniske skoler, social- og sundhedsskoler og produktionskoler. Der findes også en samlet rapport med en mere omfattende gennemgang af undersøgelsens resultater. Se www.dcum.dk/undervisningsmiljoe/undersoegelser

Undersøgellesdesign

Der indgår 14 ungdomsuddannelser, heraf 2 almene gymnasier, 2 tekniske gymnasier og 2 handelsgymnasier, i undersøgelsen. På hver skole er gennemført 6 elevinterviews à 30 min., et fokusgruppeinterview med 4 lærere og 1-2 ledere à 2 timer samt observationer af det fysiske undervisningsmiljø.

Undersøgelsens hovedspørgsmål er:

- 1 Hvad påvirker elevernes trivsel, læring, sundhed og sikkerhed i undervisningsmiljøet dels set fra elevernes side, lærernes og ledelsens side og dels set ud fra forskellige typer uddannelser?
- 2 Hvilke elementer og relationer i undervisningsmiljøet er centrale for aktørerne?
- 3 Hvordan skabes der motivation blandt aktørerne for at arbejde med undervisningsmiljøet?

Hovedkonklusioner

Det siger eleverne

At 'have det godt med kammeraterne og lærerne' og 'at lære noget' er de to hovedoverskrifter i undervisningsmiljøet ifølge eleverne. De fremhæver det at trives som en forudsætning for at lære noget, men også det at lære noget som en forudsætning for at trives. Venskaber og gode relationer i skolen er vigtige for eleverne, fordi de så har nogle at snakke med i pauserne og kan arbejde godt sammen med flere forskellige i timerne. Når de har venner, og der er en god stemning, har de lyst til at komme i skole og lyst til at deltage i undervisningen og lære noget. Det er vigtigt for eleverne, at de føler sig set af lærerne. Dette 'at blive set' handler fx om, at lærerne lægger mærke til, om de er der og følger op på fravær og om at få hjælp med det faglige. Eleverne siger desuden samstemmende, at det sociale er vigtigere end de fysiske rammer.

>> Det kan være lige meget, at man er rigtig, rigtig klog, hvis man ikke har nogen venner. (elev)

Eleverne på gymnasierne oplever således en tæt sammenhæng mellem trivsel og læring, og det vigtigste er:

- en god omgangstone i klassen og på skolen som helhed
- at have mindst én god ven
- varierede arbejdsformer
- arbejdsro i klassen og mulighed for at arbejde uforstyrret
- at lærerne hjælper eleverne fagligt, både i og uden for undervisningen
- at lærerne kan lide at undervise og er gode formidlere
- at lærerne viser interesse for eleverne
- at få passende udfordringer

Det siger lærerne og lederne

Lærerne og lederne ser i modsætning til eleverne det fysiske/æstetiske og det sociale som to ligeværdige 'ben' på undervisningsmiljøet. De lægger vægt på, at der er gode rammer for elevaktiverende arbejdsformer som gruppe- og projektarbejde, og desuden forventes flotte bygninger at motivere eleverne til at passe godt på skolen og værdsætte den uddannelse, de er i gang med. Ældre skoler profilerer sig mere på

stemning og traditioner, men alle nævner vedligeholdelsen som et vigtigt signal. Generelt mener lærerne og lederne, at gode fysiske rammer giver overskud til at fokusere på det sociale og det faglige.

Mange gymnasier gør en del ud af at skabe et ungdomsmiljø. Det kommer fysisk til udtryk i fx elevrum og udendørsfaciliteter, hvor eleverne kan hygge sig eller være fysisk aktive i pauserne. Nogle skoler satser på frivillige aktiviteter efter skoletid som et vigtigt element i deres fastholdelsesstrategi, mens andre mener, at et stærkt fagligt miljø er nok til at tiltrække og fastholde elever.

>> I studieområdet kan eleverne ligge i sofaerne og læse – det er jo så moderne. (lærer)

Lærerne og lederne:

- har stor opmærksomhed på fravær og frafald
- søger at fastholde eleverne gennem en tæt kontakt og sociale og faglige tiltag
- oplever et stigende fokus på relationen mellem læreren og den enkelte elev
- er bevidste om elevernes forventning om at blive set og ønsker at imødekomme det

Trivsel

Omgangstone og regler

Eleverne lægger vægt på en god omgangstone. Lærerne har stor indflydelse, og eleverne vil gerne have, at lærerne sætter rammer for omgangstonen fx ved at deltage i udarbejdelse af klassens regler. Eleverne har nemmere ved at efterleve reglerne, hvis de selv har været med til at lave dem, men de siger også, at det er nødvendigt med opfølgning, ellers glemmer de dem efterhånden.

En del lærere mangler redskaber til at håndtere problemer i klasserne. Fx fortæller nogle lærere, at de har to klasser, som ikke trives – 'det er, som om de bare ikke kan lide hinanden.' Der kommer nedgørende bemærkninger i timerne, som kan være svære at gribe for læreren, fordi de er meget subtile. Ledelsen og lærerne har talt med enkelte elever, med pigegruppen og drengegruppen hver for sig og opstillet samværsregler, men indsatserne har ikke haft den ønskede effekt. En netop dimitteret 3.g havde tilsvarende problemer og var præget af stort frafald. Lærerne vil gerne blive bedre til at håndtere vanskelige klasser og ønsker, at skolen får et beredskab.

>> Klasse miljøet skal være ok. Hvis der er en trist stemning, bliver du mere mentalt træt – og så er indlæringen ikke stor. (elev)

I klasser med en god omgangstone oplever eleverne, at:

- de kan snakke frit og ikke er bange for at sige noget
- der er plads til alle og plads til sjov
- mobning forebygges
- det er nemmere at håndtere eventuelle problemer, som dukker op

Samarbejde og fællesskab

Fokus på fællesskabet styrker elevernes trivsel. Projekter af faglig karakter, faste studiegrupper og sociale aktiviteter giver eleverne et tilhørsforhold til skolen. De sætter bl.a. stor pris på fester og hyttetur, som giver dem en oplevelse af at høre til, og at skolen 'gør noget for dem'.

En anden måde at styrke fællesskabet på er gruppearbejde, og eleverne vil gerne sættes i grupper af læreren i begyndelsen, så de lærer at

arbejde sammen med flere forskellige og lærer hinanden at kende. Det kan imødegå klikedannelse og mobning, da de nemt kommer til at holde til i bestemte grupper, hvis de ikke presses lidt til at afprøve forskellige relationer.

Generelt oplever gymnasieeleverne, at der fra skolernes side gøres meget for deres fællesskab. Der er mange tilbud om fritidsaktiviteter, fx kor og sport, og det styrker elevernes trivsel. Lærerne på flere skoler fortæller, at de gør meget for at opbygge traditioner. En gruppe lærere fortæller fx, at de gør meget ud af at arrangere fester, hvor lærerne deltager og er synlige. De siger, at eleverne ikke selv kan styre det, men at de langsomt får mere ansvar gennem de tre år. 3.g'erne udarbejder fx en drejebog for afholdelse af fester, som overleveres til 2.g'erne. Det betyder, at festerne på skolen er hyggelige med pyntede borde og god mad, hvor det 'ikke bare handler om at hælde øl ind hurtigst muligt.' Når der er gode rammer og en god stemning på skolen, bliver skolens fritidstilbud et attraktivt alternativ til byens tilbud.

På de fleste gymnasier fungerer morgensamlingen godt, og den er både en anledning til at mødes på tværs af klasser og styrke fællesskabsfølelsen og en anledning til at ansvarliggøre eleverne, som typisk skiftes klassevis til at arrangere morgensamlingen. Eleverne er glade for den type fælles aktiviteter og efterlyser dem, hvor de ikke findes.

Mobning

Mobning er ifølge både lærere og elever et meget mindre problem end i folkeskolen. Både lærere og elever siger dog, at der foregår mobning og udelukkelse, som lærerne ikke ser og ikke har mulighed for at gribe ind over for.

Lærere og elever mener samstemmende, at problemer imellem elever som oftest er samarbejdsproblemer og ikke mobning, og at problemerne opstår, fordi eleverne ikke kender hinanden. Derfor er aktiviteter og samarbejde på tværs af faste grupperinger, klasser og årgange et effektivt middel mod eventuelle problemer i elevgruppen.

Nogle lærere nævner, at alle klasser har nogle 'trælse elever, som lærerne ikke kan lide', og at lærerne har et stort ansvar for ikke at være med-mobbere. Det kan fx blive tydeligt på en studietur, hvor nogle elever hænger på læreren, fordi de ikke har nogle venner, og læreren bliver irriteret på disse elever.

Sammenfattende viser undersøgelsen om mobning, at

- lærere og ledere melder klart ud, at mobning ikke tolereres
- ledelsen har en aktiv rolle i håndtering af konflikter og mobning
- eleverne ønsker, at lærerne slår hårdt ned på optræk til mobning
- mobning begrænses, når lærere og elever samarbejder og ser det som et fælles ansvar
- mobning forekommer oftest i de klasser, hvor eleverne fungerer dårligt med hinanden

Læring

Lærerrollen

Læreren er en central figur i elevernes læringsunivers, og gensidig respekt er et nøgleord for eleverne i forbindelse med deres læring. De ønsker, at læreren:

- er åben og lyttende
- er engageret og kan lide sit fag
- giver ansvar til eleverne
- er en autoritet, som kan sige fra
- ikke behandler eleverne som børn, fx ved at skælde ud

Mange elever lægger vægt på at kende læreren fra andre sammenhænge end undervisningen, så de ser hinanden 'som mennesker'. Eleverne glæder sig mere til timerne med de lærere, der fx har været med på intro-tur eller drukket en øl sammen med dem i fredagsbaren. Andre elever ser læreren udelukkende som en fagperson, og deres læring afhænger mere af lærerens måde at undervise på, og om de oplever, at faget er relevant.

>> Det vigtigste er, at der er ro i klassen, og at lærerne kan finde ud af at undervise. (elev)

Eleverne lægger vægt på, at læreren er fagligt dygtig, er god til at formidle stoffet og kommer for at 'lære fra sig'. Eleverne skelner skarpt mellem de lærere, der laver en kedelig undervisning, hvor de 'snakker alt for meget' eller virker, som om de ikke synes, det er sjovt at undervise.

Mange elever nævner ro i timerne som afgørende for deres læring, og mange oplever, at der er problemer med uro og småsnak, som forstyrrer meget. Flere elever synes, at lærerne gør for lidt ud af at skabe ro i timerne.

Arbejdsformer

Varierede arbejdsformer er afgørende for alle eleverne. Interviewene giver indtryk af, at klasseundervisning er den fremherskende arbejdsform iblandet en del gruppearbejde. I klasseundervisningen er det

afgørende for eleverne, at der er en balance mellem gennemgang af stoffet og dialog.

>> Det er vigtigt, at alt ikke bliver gennemgået på tavlen, så man sidder og falder i søvn. (elev)

På en skole fortæller lærerne, at de koordinerer i teamet, så der bliver undervist på forskellige måder og med forskellige kompetencer. De arbejder med forskellige læringsstile, taler med eleverne om det og afprøver forskellige måder at præsentere stoffet på.

Eleverne vil gerne inddrages og være aktive i undervisningen og sætter pris på gruppearbejde og fremlæggelser, som skaber variation i forhold til lærerstyret undervisning. Faste studiegrupper fungerer godt nogle steder, og eleverne efterlyser hjælp fra lærerne til at etablere faste studiegrupper.

Mange skoler tilbyder lektiecafe i kortere eller længere perioder af skoleåret. Elever, der gør brug af lektiecafeen, nævner matematik som det vigtigste fag at få hjælp til. En skole arbejder med at målrette cafe-tilbuddet til udvalgte grupper. Det er kutyme, at elever, der er kommet bagefter med opgaveafleveringer skal gå i lektiecafeen. Man vil gerne præsentere lektiecafeen som en hjælp til at få styr på sin tid og ikke kun som et tilbud til de svage elever. Nogle skoler tilstræber at lægge lektiecafeen i en mellemtime, da det er svært at få eleverne til at blive på skolen efter almindelig skoletid.

De fysiske rammer

Skolens indretning og udseende betyder ifølge eleverne ikke noget for deres læring, så her adskiller deres udsagn sig i særlig grad fra lærere og ledere.

Nogle nævner dog rare og sunde bygninger med et godt indeklima som en forudsætning for at lære noget. Lærerne siger, at en pæn og ren skole giver eleverne en oplevelse af at være på vej til en god undervisning, og flere elever nævner, at hvis skolen er ren og flot, giver det også indtryk af, at lærerne 'har styr på tingene'.

Nogle elever har brug for at kunne arbejde uforstyrret i grupper og efterspørger flere steder med ro, fx ved hjælp af afskærmning. Andre er glade for gruppearbejde i klassen, hvor der er mulighed for dialog og inspiration på tværs af grupperne. Lærerne oplever dog, at gruppearbejde i klasseværelset ikke fungerer, da grupperne forstyrrer hinanden. Flere skoler har succes med at indrette gruppearbejdspladser i fælles- og gangarealer, og lærerne gør meget ud af at 'opdrage' eleverne til, at der skal være arbejdsro i fællesarealerne i undervisningstiden.

Eleverne sætter pris på at kunne fordele sig over hele skolen, når de har gruppearbejde, da det opfattes som frihed under ansvar. På nye skoler med grupperum og stillerum beskriver eleverne skolen som et godt arbejdssted, der understøtter deres arbejde. På nye skoler fremhæver lærerne mulighederne for at lave andet end lærerstyret undervisning, fordi skolerne har auditorium, fællesrum og gruppearbejdspladser.

Det er ikke altid, at eleverne bruger fællesrummene efter den oprindelige arkitektoniske plan, eller sådan som lærerne ønsker sig. På en skole er bordene uden for klasselokalerne fx opstillet med computere. Hensigten var, at eleverne kunne mødes ved disse borde til en snak om opgaverne, men eleverne bruger bordene som 'pause- og hyggested', og der er derfor meget uro, som har tendens til at forplante sig. Lærerne siger, at eleverne skal lære at begå sig i praksisrummet, så det ikke bare bliver et pauserum.

It Velfungerende computere, printere og netadgang nævnes af både lærere og elever som afgørende for læringen. Brug af computere er en integreret del af undervisningen, og eleverne oplever, at det fungerer godt. En del skoler tilstræber, at alle elever får bærbare computere, og computerrummene nedlægges efterhånden. Nogle skoler har tilbud om låne- eller lejeordning af bærbare computere. Nogle skoler er ved at indføre smartboards i klasseværelserne, hvilket både elever og lærere er glade for. Nogle elever efterspørger flere smartboards, og at lærerne gør mere brug af dem. Lærerne nævner, at det sparer tid for dem, at der er den rette teknologi i klasseværelserne.

Sundhed

Livsstil Eleverne siger, at de godt selv ved, om de lever sundt eller usundt, og at de er voksne mennesker, som kan tage deres egne valg. De mener ikke, at skolen skal blande sig i deres sundhed. Argumentet er, at man har lov til at vælge selv, så længe man ikke generer andre. Derfor skal skolen have en rygepolitik, fordi rygning påvirker andre end rygerne selv, mens fx fedme og magerhed er ens egen sag.

Eleverne mener ikke, at sundhedskampanjer har nogen effekt, og ingen har oplevet at ændre holdning eller vaner pga. en kampagne. De siger, at de 'kobler af over for alle budskaberne', og at de skal mærke effekten af det sunde eller usunde på deres egen krop, før de vil ændre adfærd.

På nogle skoler berøres emnet alkohol. Lærerne fortæller, at de forsøger at løse problemerne ad hoc, og at de ikke har en alkoholpolitik. På en skole med kostafdeling har de forbudt indtagelse af alkohol på dage før undervisning, da der var problemer med, at eleverne gik i byen torsdag aften. De prøver også at begrænse reklamer på skolen for happy hour på byens værtshuse.

På en skole siger lærere og ledelse, at de ikke kan have en alkoholfri skole, da de gerne vil servere øl i fredagscafeerne, så eleverne bliver på skolen i stedet for at gå på værtshus fredag eftermiddag.

Kantine Under temaet sundhed lægger eleverne vægt på, at skolen har en kantine, da det giver mulighed for samvær i spisepauserne. De fleste elever synes, man skal kunne vælge frit mellem sund og usund mad, og nogle mener, at kantinen skal gøre et sundt valg attraktivt, fx med en lækker salatbar.

Fysisk udfoldelse Udendørsarealer fremhæves som et stort plus af eleverne, og nogle efterspørger flere muligheder for at få rørt sig. Mange har brug for at komme ud i pauserne, og de er også glade for at have mulighed for at være sammen på tværs af årgange.

På et handelsgymnasium siger lærere og ledere, at de synes, det er 'et mærkeligt signal', at handelsgymnasiet ikke har idræt på skemaet, når det almene gymnasium har. De forsøger derfor at kompensere for det med et tema på grundforløbet, de kalder 'Krop og sundhed', hvor eleverne har forskellige former for bevægelse og lærer om ernæring.

På et andet handelsgymnasium siger lærere og ledere, at de satser på både kvalitet og kvantitet i frivillige idrætstilbud, men at eleverne ikke skal tvinges, da nogle har valgt handelsgymnasiet for at slippe for idræt. Generelt ses frivillige aktiviteter på gymnasierne dog mere som sociale aktiviteter end som sundhedsaktiviteter.

Indeklima og ergonomi

Skolens indeklima betyder meget for eleverne, der nævner lys og luft som afgørende for, at de føler sig godt tilpas på skolen.

>> Hvis man ikke har et godt indeklima, kan man ikke lære noget. (elev)

Kontorstole, som er behagelige at sidde på, og indstillelige borde og stole, der kan afpasses elevernes højde, er et stort plus for eleverne. Når skolens møblering kritiseres, er det oftest stolene, der er svære at indstille, eller borde og stole, der ikke passer sammen, så eleverne får ondt i ryggen. Gode borde og stole har stor betydning for elevernes oplevelse af egen sundhed.

Den psykiske sundhed

Enkelte elever taler om deres psykiske sundhed. En elev fortæller fx, at hun nemt bliver stresset over lektierne og sine forventninger til sig selv. Men hun får ikke hjælp fra skolen eller vennerne. En anden elev fortæller, at skolen holder ham sund, fordi 'det er som at komme op af et hul at komme tilbage til skolen efter ferien.'

Sikkerhed

På teknisk gymnasium fortæller eleverne, at lærerne går meget op i at fortælle dem om sikkerhed i forbindelse med maskiner og kemikalier. Eleverne introduceres til, hvordan de skal arbejde i værkstederne, og hvad de skal gøre, hvis der sker en ulykke. På et teknisk gymnasium får eleverne forud for hver laboratorieøvelse et tilpasset sikkerhedskursus, og på et andet teknisk gymnasium får de et førstehjælpskursus. Eleverne giver udtryk for, at de altid ved, hvordan de skal opføre sig, og at de opfører sig ansvarligt, fordi det følges konsekvent op, hvis de træder ved siden af.

Der er ingen udtalelser om sikkerhedsmæssige forhold på stx og hhx ud over brandregler. Eleverne mener, at de ved, hvad de skal gøre i tilfælde af brand, men de har ikke været med til en brandøvelse.

Arbejdet med undervisningsmiljø

Der er store forskelle på, hvor meget arbejdet med undervisningsmiljøet fylder. Nogle skoler følger en overordnet evalueringsplan, så de forskellige undersøgelser bliver fordelt over skoleårene. Mange skoler har gennemført en elevtilfredshedsundersøgelse, som de formulerer indsatsområder på baggrund af. En del undervisningsmiljøarbejde foregår også mere uformelt i lærerteamet og i samtaler mellem elever og lærere.

Materialet viser, at der er forskellige opfattelser af, hvad undervisningsmiljøarbejde består af. Strategiske tiltag i form af fastholdelsesstrategier og skolens profil nævnes på nogle skoler som vigtige områder af undervisningsmiljøet, mens lærere og ledere på andre skoler overvejende tænker, at undervisningsmiljø handler om elevernes dagligdag som fx klasserumskultur. Der er også skoler, der arbejder på begge niveauer og med koblinger, så fx arbejdet med en god omgangstone ses som en del af fastholdelsesstrategien.

Det organisatoriske niveau

Der er store forskelle på ledelsens rolle i skolernes undervisningsmiljøarbejde. Målrættede strategier for skolen som helhed initieres ofte af chefgruppen, som uddelegerer arbejdet til relevante udvalg eller arbejdsgrupper. På skoler med en uformel organisering kan der være en tendens til, at ledelsen reagerer efter brok fra eleverne, men ikke proaktivt.

Lærere og ledelse er optaget af at prioritere undervisningsmiljøarbejdet i forhold til andre opgaver. Der er en tendens til, at faglig og pædagogisk udvikling kommer i et konkurrenceforhold til undervisningsmiljøarbejdet. Gymnasireformen tager tid og kræfter og har på nogle skoler skubbet undervisningsmiljøarbejdet i baggrunden. Det har været nødvendigt at bruge kræfter på lærernes arbejdsmiljø, bl.a. for at få teamene til at fungere og samtidig få uddannelsen til at fungere for elever på den gamle ordning.

>> *I perioder har vi brugt mere tid på at skrive rapporter end på at forberede os til konkrete timer. Der skal være en balance, så man også får lov til at undervise. (lærer)*

Flere lærere og ledere på hhx og htx nævner behovet for profilering af uddannelserne i forhold til stx; fx lapper en studieretning på hhx om kommunikation ind over et traditionelt stx-område. På htx er man opmærksomme på at profilere sig som en teoretisk og praktisk uddannelse med fokus på velfungerende værkstedsundervisning. Lærere og ledere på htx oplever, at htx tidligere har fået kritik for ikke at kunne skabe et studiemiljø ligesom på det almene gymnasium, og derfor gør de nu meget ud af at markere sig som en selvstændig uddannelse med et selvstændigt studiemiljø. De har bevidst forsøgt at skabe en skoleidentitet gennem mange aktiviteter på tværs af hold og årgange, fx en aktivitetsdag og en naturvidenskabsfestival. Lærerne fortæller, at deres elever tidligere kæmpede for at blive accepteret af dem, der gik på det 'rigtige' gymnasium. Den kamp ser de ikke mere, og det mener de er et tegn på, at eleverne føler sig accepteret.

Samtidig siger de, at de ser sig selv som en del af teknisk skole, og at de ønsker at bevare denne tilknytning. En htx-afdeling låner fx værksteder på EUD-afdelingen, hvor EUD-faglærerne også underviser htx-eleverne. Gode maskiner og dygtige faglærere betyder, at eleverne kan lave større og flottere produkter, og lærerne mener, at det giver eleverne en faglig stolthed.

På htx beskriver lærerne en del af deres elever som 'lidt nørdede'. De er blevet drillet i folkeskolen, men på htx er det i orden at være en nørd. Lærere og ledelse mener, det er vigtigt at satse på det sociale på htx, hvis de skal holde på eleverne. Det gør de bl.a. i tværgående aktiviteter, hvor eleverne er sammen med nogle, de normalt ikke arbejder sammen med, for at skabe nye relationer.

Nogle gymnasier har lavet indsatser på baggrund af en elevtilfredshedsundersøgelse. På en skole pegede undersøgelsen på stress og mobning som indsatsområder, og derfor hyrede skolens ledelse nogle

oplægsholdere til de to emner. Lærerne og lederen fortæller, at de var bange for, at 'alle pludselig ville føle sig stressede eller mobbede'. Men de oplevede, at der kom nogle gode diskussioner i klasserne, og at problemerne ikke blev forstærket af at sætte fokus på dem.

Teamniveauet

Flere lærere og ledere pointerer, at lærernes lyst og initiativ er afgørende for, hvilke aktiviteter, der sættes i gang på skolen. Hvis lærerne har energi og engagement, så kommer eleverne også med. Der er store skoleinterne forskelle på lærernes interesse for undervisningsmiljø. Nogle lærere siger, at det burde være en del af jobbet, mens andre 'aldrig tænker på det sociale'.

>> Arbejdet med undervisningsmiljø foregår også i undervisningen. Uddannelserne bliver mere og mere individualiserede, så relationen til eleverne og mellem eleverne bliver mere og mere vigtig." (lærer)

Lærerne fortæller, at en del undervisningsmiljøarbejde foregår uformelt i lærerteamet og i samtaler mellem lærer og elever. Undervisningsmiljøtemaer, der typisk er forankret i teamet, er fx ordensregler og elevdemokrati, men det handler også om den daglige trivsel, elevernes relationer til hinanden og til lærerne. Nogle skoler har ledelsesressourcer tilknyttet teamene på uformel basis, så en afdelingsleder fx kan deltage i dele af et teammøde ved håndtering af en vanskelig klasse.

På en skole fortæller lærerne, at de gør meget ud af at være til stede og nærværende, som 'mennesker af kød og blod', så eleverne oplever, at de kender lærerne. De tror, at den holdning gør, at eleverne gerne henvender sig til dem, men de er lidt usikre på det. Derfor er de spændt på at se den kommende elevtilfredshedsundersøgelse, hvor de forventer at få svar på dette.

Lærernes arbejdsmiljø spiller på forskellig vis sammen med elevernes undervisningsmiljø. Velfungerende teams har en positiv indvirkning på arbejdet med undervisningsmiljøet, fx kan lærerne aftale fælles fodslag om at løse problemerne i en klasse.

Elevniveauet

Generelt er holdningen blandt lærerne og lederne, at eleverne skal have indflydelse på undervisningsmiljøarbejdet. Begrundelserne er, at eleverne lærer at deltage i demokratiske processer, og at det styrker deres tilhørsforhold til skolen. Den lange sammenhængende skoleperiode på de gymnasiale uddannelser gør, at der er mange tiltag, der tjener til at involvere og ansvarliggøre eleverne i skolens aktiviteter og beslutninger. På alle skolerne er lærere og ledelse opmærksomme på, at eleverne kun skal involveres i reelle beslutningsprocesser, og at det virker demotiverende at skulle tage stilling til noget, som de reelt ikke kan få indflydelse på.

Nogle skoler har teamråd, hvor eleverne på tværs af klasser arbejder sammen om at planlægge aktiviteter. De elever, der sidder i råd og udvalg, fortæller, at de får lyst til at engagere sig, når de oplever, at rektor og lærerne lytter til dem, og at de sætter pris på at lære elever fra andre klasser at kende.

På et alment gymnasium er der en lang tradition for at inddrage elever i udvalgsarbejde, og lærere og ledelse oplever, at elevernes indsats er 'imponerende'. Skolen profilerer sig på elevinddragelse, og der sidder således to elever i skolens sikkerhedsudvalg. Lærerne viser engagement, snakker med eleverne og spørger til årsagen, hvis de ikke kommer til et udvalgsmøde. De fleste skoler har dog mere blandede erfaringer, og generelt synes lærere og ledelse, det er svært at motivere eleverne til at deltage. Eleverne kommer måske ikke til udvalgsmøderne eller har svært ved at forholde sig til de problemstillinger, de forventes at involvere sig i.

>> Det er et dødsdygt signal at sende, at eleverne har indflydelse på bygninger og indretning, men ikke på fagenes indhold og arbejdsformer. Hvis eleverne opdager, at det forholder sig sådan, så vil de blive sure." (leder)

På nogle gymnasier forventes det ikke, at eleverne forholder sig til faglige og pædagogiske problemstillinger, og elevinvolvering handler her

om indflydelse på de fysiske rammer. Nogle skoler har gode erfaringer med at inddrage elever i indretning af særlige elev- eller studierum. I et teknologiprojekt på et teknisk gymnasium skal eleverne fx tegne nogle forslag til, hvordan de kan placere bænke og borde udenfor, så området bliver mere attraktivt. Lærerne synes, det er en god måde at engagere eleverne på, fordi det er en realistisk opgave, som kan omsættes til rigtige mål for skolen.

Gymnasierne ønsker generelt at skabe et skolemiljø, hvor eleverne bruger skolens faciliteter mere efter skoletid. Ledernes og lærernes begrundelse er, at det vil styrke et tilhørsforhold til skolen, som også bygger på elevernes ungdomskultur og fritid. Mange skoler tilbyder frivillige sportsaktiviteter, og der er også eksempler på frivillige aktiviteter med et tydeligt fagligt indhold. Et teknisk gymnasium har fx planer om at lave en science klub, og skolen støtter en frivillig aktivitet om virksomhedsøkonomi ved at sætte en lærer på i begyndelsen af projektet. Projekterne er afhængige af lærere, som selv synes, det er spændende, og som derfor tager initiativet til at udbyde og holde aktiviteten i gang.

Mange elever skal med bussen hjem og bliver derfor ikke på skolen for at lave lektier eller deltage i frivillige aktiviteter. Billedet er tydeligst på oplandsskoler, der ligger uden for byen, og derfor ikke er en del af bymiljøet, men også på et midtbygymnasium nævnes problemet. På et teknisk gymnasium siger eleverne dog, at de ofte bliver på skolen og arbejder til kl. 17 eller 18, og at også mange lærere gør det.

Perspektivering

Eleverne i undersøgelsen er glade for deres skoler og oplever, at der bliver gjort noget for, at de skal opleve at høre til. De sociale arrangementer spiller en vigtig rolle for denne oplevelse og skal derfor fastholdes og måske endda udbygges på nogle skoler. Det ser ud til, at hhx og htx er attraktive og tydeligt profilerede alternativer til stx, og at et tidligere hierarki er ved at være opløst.

Materialet peger på, at der med fordel kan arbejdes lærerstyret og struktureret med forskellige gruppekonstellationer, grupperoller og samarbejdsaftaler. Det er svært for lærerne at tolke og intervenere i de sociale relationer, men eleverne er mere tilbøjelige til at indordne sig en lærerstyring eller efterspørger den ligefrem, når det foregår i fagene og med en faglig begrundelse. Et velfungerende socialt netværk i de enkelte klasser ser ud til at styrke elevernes lyst til at komme i skole og være aktive.

Lærerne efterspørger et beredskab til konflikthåndtering på organisatorisk niveau, så skolerne kan med fordel styrke det samlede lærerkollegium på dette område som en del af fastholdelsesstrategien. Lærerne oplever i mindre grad end tidligere at stå alene med eventuelle problemer i klasserne, og lærerne i de velfungerende lærerteams fremhæver dette samarbejde som en vigtig støtte. Der er derfor gode grunde til at styrke teamsamarbejdet, da det i sidste ende kan modvirke frafald.

Gymnasierne er generelt gode til at give attraktive fritidstilbud til eleverne, men det ser ud til, at faglige fritidstilbud og et studiemiljø ud over almindelig undervisningstid skal bæres igennem af lærernes engagement. Således peger materialet på, at eleverne er mere tilbøjelige til at blive på skolen og lave lektier, hvis lærerne også arbejder der efter undervisningstid.

Variation er et pejlemærke for god undervisning, og materialet peger på, at lærerne løbende skal være opmærksomme på koncentrations-

og motivationsproblemer hos eleverne pga. envejskommunikation. Flere steder nævner eleverne gruppearbejde som eneste alternativ til klasseundervisning. Det kan skyldes, at eleverne ikke hæfter sig ved andre arbejdsformer eller ikke er blevet præsenteret for andre. Det kunne derfor være et indsatsområde sammen med eleverne at afprøve og reflektere over udbyttet af andre arbejdsformer som individuel refleksion (processkrivning), styrede dialoger, runder mv.

Det er desuden værd at bemærke, at eleverne hæfter sig meget ved støj i klasseundervisningen og ønsker stram lærerstyring her, mens de ikke oplever at blive forstyrret af støj ved gruppearbejde. Det kunne være interessant at undersøge elevernes udbytte - og evt. også deres forventninger til udbyttet - af forskellige arbejdsformer. Er den støj, som lærerne beskriver ved gruppearbejde i klasseværelser og fællesarealer, fx udtryk for, at eleverne ikke tager gruppearbejdet så seriøst, eller er støjen en del af deres arbejde med emnet?

På nogle skoler er der udvist stor kreativitet for at skaffe elev- og gruppearbejdspladser for små midler, mens andre skoler har prioriteret og investeret i større ombygninger. Der kunne måske være brug for en større spredning af erfaringerne til inspiration for skoler, der planlægger ændringer eller lader være, fordi de mener, det ikke kan lade sig gøre.

Det lader ikke til, at sundhedskampagner eller -budskaber har nogen indflydelse på elevernes livsstil. Der er dog gode erfaringer med sundhedstemaer i tværfaglige projekter, og det ser ud til, at eleverne er mere interesserede og påvirkelige, når arbejdet med sundhed er integreret i fagene og har en faglig begrundelse.

Der er en markant forskel på, hvilke undervisningsmiljøer, skolerne ønsker og forventer, at eleverne involverer sig i. Eleverne har ofte svært ved eller er uinteresserede i at forholde sig til organisatoriske eller pædagogiske emner, mens det opleves mere konkret at deltage i indretning af et studie- eller gårdmiljø. Derfor kan det være vigtigt at afstemme forventningerne, så ledelse og lærere ved, om eleverne

lægger vægt på at se effekten af deres deltagelse i fx et færdigindrettet elevrum, eller det måske opleves som uvæsentligt i forhold til at have indflydelse på pædagogiske eller faglige forhold.

Endelig kan det være vigtigt at eksperimentere med og undersøge tidsperspektivet. Det vil måske opleves mere vedkommende og overskueligt for nogle elever at involvere sig i undervisningsmiljøarbejde i en kort og klart afgrænset periode.

dcum.

Dansk Center for Undervisningsmiljø • Danish Centre of Educational Environment
www.dcum.dk • dcum@dcum.dk • tlf. +45 722 654 00 • fax +45 722 654 01
Postboks 2077 • Blommevej 40 • DK - 8900 Randers